Yozgat'ın Üç Sırlısı

S. Burhanettin Kapusuzoğlu

ÖTÜKEN

S. Burhanettin Kapusuzoğlu; 1972 yılında Yozgat'ta doğdu. İlim, kültür ve sanat konularının entelektüel seviyede konuşulduğu sohbet meclisi, geleneği ve kütüphanesi olan geniş bir aile ocağında yetişti. Tahsilinin Yozgat safhasını Yozgat Lisesi'nden mezun olarak tamamladı. Daha sonra Kayseri'ye giderek Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde yüksek tahsil yaptı. Hâlen bir kamu kurumunda Müşavir olarak hizmet etmektedir. Arapça, Farsça ve Almanca bilmektedir.

Ailesinden tevarüs ettiği hazinenin muazzam imkânı sayesinde tarih, medeniyet ve kültür meselelerine erken yaşta âşina oldu. Fakülte yıllarından itibaren düzenli olarak çeşitli dergi ve gazetelerde yazmaya başladı. Bilhassa Bozok tarihi, kültürü ve halk bilimine dair hepsi sahasında ilk olan derleme ve araştırmalarını yazı konusu yaptı.

Yozgat'ı köyleri ile birlikte defalarca dolaştı, derlemeler yaptı ve geniş bir kültür envanteri çıkardı. Yozgat'ta kültür ve sanat çalışmaları yürüttü, projeler yaptı. I. Uluslararası Bozok Sempozyumu'nun düzenlenmesini sağladı. Uzun süre devam eden Bozok Konferansları adıyla sohbet toplantıları tertip etti. Yozgat Valiliği tarafından düzenlenen Nida Tüfekçi Altın Bağlama Kültür Sanat Ödülleri'nin ve Abbas Sayar Hikâye Yarışması'nın jüri üyeleri arasında bulundu. 26 Aralık 2009 tarihinde, Araştırma Dalında Nida Tüfekçi Altın Bağlama Kültür Sanat Ödülü'ne lâyık görüldü.

Türkiye ve Kazakistan arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine yönelik katkılarından dolayı 23 Ocak 2014 tarihinde Kazakistan Büyükelçiliği'nde düzenlenen bir törenle Kazakistan Dostluk Madalyası tevcih edildi. TYB ve ESKADER'in, 2015 Kültür Sanat Ödülleri'ne Şehir Dalında lâyık görüldü.

İçindekiler

Eseri Takdimimdir 11

Giriş
"Sanma Kim Havsala-i Hâmeye Kırtasa Sığar"

İlim ve İrfanın Yozgat Tarihi 15
Mülkü Taçlandıran Bir Medeniyet Dilbestesi 15
Tekkeler ve Zaviyeler 18
Kitabî Bir Medeniyetin Talim Mekânı: Medrese 18
"Bir Şehir Bünyad Etmektir Hüner" 21
Şifahî Kültürün Saltanatı 21
Halk Akademileri: Köy Odaları 22
Kelâma Can Veren Mimarlar: Şairler ve Âşıklık Geleneği 25
Dem Bu Demdir 28
Câna Safâ, Ruha Gıda Bir Lisan: Tasavvuf 29
Yozgat'ta Tasavvuf, İrfan Ocakları ve Meşhur Mutasavvıflar 32
Bozok Erenlerinin Kolbaşısı Emirce Sultan ve Yesevîlik 33
Zaviyeler, Tekkeler 39
Halvetî Erenler 40
Mevleviyye ya da Semanın Neşvesi 51
Gönül Nakşeden Hâlidîler 54
Kadirî-Rıfaî Rical 64
Herdem Sürûr-ı Safâ 64

Birinci Bölüm
"Nazar Kıl Çeşm-i İbretle Makâm-ı İltîcâdır Bu"

İki Asır, Bir Kutup: Şeyhu'l-Ulema Şâkir Efendi 67
Hayatı 67
Şâkir Efendi'nin İrtihâline Düşürülen Tarihler 70
Kabr-i Pür-Fütûhun Kitâbesi 71
Şâkir Efendi'den Bir Kitap Takdimi 72
Tarikatı, Silsilesi ve Mânâda Makamı 73
Şiranlı Azize Dair Bir Hatıra 74
Şâkir Efendi'nin Şiranlı Aziz ile Buluşması 75
Şâkir Efendi'nin Türkiye Kutbiyeti 77
Kırklardan Bir Hak Eri 78
Birinci Cihan Harbi ve Millî Mücadele Sırasındaki Himmeti 78
Şâkir Efendi'den Hikmetler 82

Bir Mısra-ı Berceste 82
Nasihatler 82
Muhibbanın ve İhvanın Şâkir Efendi ile Hatıraları 84
Şeyhzade Ahmed Efendi'nin Hatıraları 97

İkinci Bölüm
"Âlem-i Devrân İçinde Hubb-i Mevlâ Bulmuşuz"

Şâkir Efendi'nin Halifesi Muharrem Feyzi Efendi 115
Hayatı ve Hatıratı 115
Şiirleri 120

Üçüncü Bölüm
"Yanar Kalbim Yanar Her An Dahî Azalarım Sûzân"

Yozgat Müftüsü Şeyh Mehmed Hulusi Efendi 129
Hâl Tercemesi 129
Bir Dersiâm Olarak İlmiye Mesaisi 135
Tarikatı, Silsilesi ve Hilâfeti 139
Muhitinden Birkaç Sima 145
Hatıralar 145
Kudret-i İlmiyesini Tebarüz Beyanında Bir Hac Hatırası 145
Kitap Sevgisi 146
Rüya Âleminde Bir Zuhurat 148
Uyku Nedir Bilmez 148
Bir İmamı İhtarı 148
Kayseri'den Gelen Selâma Mukabele 149
Yozgat Vaizi Balta Hoca'nın Vaazı 150
Kızıltepe Köyü'ndeki Davet ve Ortaya Çıkan Sır 151
Kırklara Karışmaya Az Kalmışken 151
Şiirleri 152
Bir İddianın Reddi 156
Mehmed Hulusi Efendi'nin Ardından Söylenecek Son Söz 162
Hatime 163

Üstad-ı Ekrem
Halil Fevzi İpek Hocaefendiye…

Eseri Takdimimdir

Mülk, ilim, irfan, şecaat, gayret ve adaletle ayakta durur. Mülkün üzerindeki ikbâl güneşi de bu sayede yükselir. Esasen cemiyet bu hayat iksiriyle nefes alır. Bu itibarla her ilim ve irfan sahibi, çevresine istikamet tayin eden bir merkez şahsiyettir. Onlar, varlık ve oluş sırrına dair beyanlarla gönüllere ışıktırlar ve ruh iklimlerine muzafferane yürüyüşlerin kumandasından mesuldürler. Böylece, tesis edilen muhabbet meclislerinde feyizler, bereketler, zuhuratlar ve fütuhatlar kâmetlerin âlî himmetleri ile mazhar olunan nimetlerdendir.

Memleket ufkuna serapâ aydınlık olarak bu mânâda adı anılan mehabetli erlerden, Hak Erenleri'nden Şeyhü'l-Ulema Şâkir Efendi, halifesi Poyrazlılı Muharrem Efendi ve has talebesi Yozgat Müftüsü Şeyh Mehmed Hulusi Efendi gibi…

İşte bu kitap, "Büyük Efendi" ve "Şâh-ı Yozgâdî" diye derin bir ihtiramla anılıp ruhaniyetinden istimdad edilen Mehmed Şâkir Efendi'nin merkezinde olduğu Yozgat'ın ilim ve irfan hayatını, en azından hafızalarda saklanan bilgiler yok olmadan, muhtasar da olsa tespit amacıyla gösterilen mütevazı bir gayretin hasılasıdır. Yozgat'ın, tasavvuf ve kültür tarihi araştırmaları bahsinde birkaç zevatın hayatı çerçevesinde yapılmaya çalışılan şerhinden ibarettir.

Yeri gelmişken bir noktayı tebarüz ettirmek faydadan hâlî olmasa gerektir:

Bozok tarihi araştırmalarının kültür ve irfan bahsinin kâmilen aşikâr edilmesi hayli müşkildir. Arşiv belgelerinin kısıtlı olması, yaşanan büyük kültür değişmesi ile ailelerin ellerinde olanı her ne olursa olsun berhava etmeleri ve vaktiyle ciddî araştırma sonucu yayınların yeteri kadar yapılmamış olması kaynağa ulaşmayı zorlaştırmaktadır.

Bu ahvâl ve şerait içinde, hafızasının üzeri örtülmüş Yozgat'ın, kültür ve irfan kodlarına ait her kıymeti nasıl olupta gün yüzüne çıkarılacak, orası tam bir muammadır?

Fakat genede unutmamalıdır. Viraneler defineye mâliktir. Hazinenin hangi köşede bulunacağı belli değildir. Büyük bir umut, sabır, ciddiyet ve samimiyetle araştırmalar devam etmelidir. Çünkü samimiyet ve gayrette bereket vardır. Bilinmelidir ki bu tür çalışmalar, geç kalınmış olmakla birlikte, Yozgat için hayatî önemi haizdir.

Zorluklar hâlesi ile kuşatılmış olmanın bereketiyle ortaya çıkan eserin, kültür tarihi araştırmacıları ve irfan hayatımızın meraklılarına faydalı olacağı umulur.

Bu vesileyle, memleketin ilim ve irfan hayatına dair bilgileri ve hatıraları tevarüs ettiğim aziz büyüklerime ve bilhassa ömrüne bereket Üstad-ı Ekrem Halil Fevzi İpek Hocaefendi'ye arz-ı şükran eylerim.

Hatalarımızın dahi iyi niyetime bağışlanması, dileğimdir.

S. Burhanettin KAPUSUZOĞLU
2016 Ankara

Giriş

"Sanma Kim Havsala-i Hâmeye Kirtasa Sığar"

İlim ve İrfanın Yozgat Tarihi

Bozoklulara Cenâb-ı Mennân
Etsin ebedî saâdet ihsan
Kazasker Saîd Efendi

Medeniyetimize ait rükünlerin canlılığını koruduğu bir diyar olan Bozok ve merkezi Yozgat, Hak erlerinin kâmetlerinin himmetleriyle demler ve safâlar sürmüştür. Nice sırlı zat, gönül dokumuş, nâsın "defter-i uşşaktaki nâmının nâ-malûm olmaması" için nazarlarını eksik etmemişlerdir. Bu toprakların derin köklerinde bu büyük himmet şifrelidir.

İşte Dedikhasanlı aziz Şeyh Mehmed Şâkir Efendi başta olmak üzere memleketin büyükleri zengin bir irfanî atmosferde yaşamışlar, ömür sürdükleri Yozgat'ta mümtaz birer mânâ mimarı olarak tebarüz etmişlerdir.

Daha mühimi, yaşanan kültür değişmesi üzerine, bir devirden bir devre muazzam bir irfanın taşıyıcısı olmuşlardır...

Bu bakımdan Şeyh Şâkir Efendi'nin ve diğer zevât-ı kiramın yaşadığı çevrenin bir medeniyet tasavvuru çerçevesinde tahlili herhâlde faydadan hâli olmayacaktır…

Mülkü Taçlandıran Bir Medeniyet Dilbestesi

İnsanın şanına lâyık müebbet bir hasıla olan medeniyet, kaynağını dinden alan yüksek bir zihniyet ve idrak seviyesi, bir ahlâk ve inanç manzumesidir. Bütün azameti içinde, kitabî bir var oluş ve yenilenmedir. Medeniyet, şehir mefhumunun ihsas ettirdiği her bir

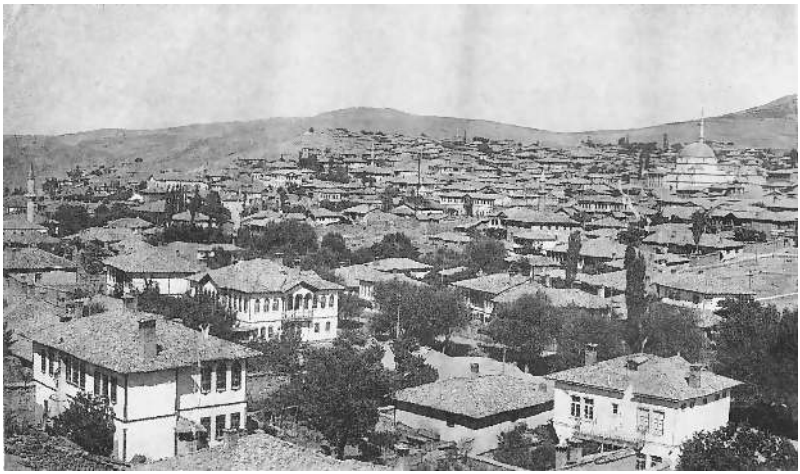
mânâyı içine alan kuşatıcı bir nizamdır. Hak, hukuk ve adalete tam riayet, "Hazreti İnsan"ın haysiyetine yaraşır bir hayat tarzı, huzur ve refahın her sahada teminidir. Bu itibarla "din-medine" yani "şehir-medeniyet" kelimeleri arasında müşterek bir bağ vardır.

Medeniyet, medenîliktir. Akl-ı selîm, kalb-i selîm ve zevk-i selîm ile hemhâl olarak edeb, erkân, fazilet, terbiye, zerafet, ilim ve irfan timsali bir şehirliliğin ilânıdır. İmanın kuşatıcılığında, ilim, fen ve sanatta kâmil mânâda bir gelişmeyi ifade eden medeniyet, eskilerin, "Ta'mîr-i bilâd ve terfî-i ibâddır." diye tariflerinde olduğu gibi, beldeleri, ya da şehirleri imar ederek, "kul" olma şuurunu müdrik insanların hayat seviyelerini yükseltme maksat ve gayretidir.

Kültür, kaynağı imanî bir silsile olan medeniyet nizamının hayatta tezahür etmiş biçimidir. İhtiram beyanında söylenecek olursa, tâbi olduğu medeniyetin yapısı icabı, yüksek kültür denmeye lâyıktır, daima... Hâliyle, mutlak mânâda kemâle ve cemâle dair bir alem olan medeniyetimizin yansıması olan kültürümüz, kuvvetli bir nasibe muhataptır. Ancak, cemâlinden olsa gerek, değişmeye ve gelişmeye açık olduğu gibi, her türlü karşı taarruza ve sûikaste de açıktır.

Kültür, üslûptur ve milleti millet yapan değerler manzumesidir. Mensup olduğu medeniyet çerçevesinde ruhî istidatların şekillendirdiği bir tarz olarak cemiyetin zihin dünyasının mahsûlü fiilleridir. Mâziden tevarüs edilen kıymet hükümlerinin hâlde meydana gelen kıvamıdır. Kültürün her unsuru, bu kıvamın estetik bir duyarlılık ifadesidir ve medeniyet dairemizde kıvamını bulmuş ferahnâk bir bestedir. Bu çerçeveden bakınca; "Allah güzeldir, güzeli sever," fehvasınca cemâle ait bir varoluş olan sanatımız, estetiğin imanla billurlaşmış ve edeple hâlelenmiş saltanatıdır. Çünkü ilim ve irfanımızın şahikası ve müstesna tezahürü sanatımızın ilmekleri olan mimarîmiz, her türlü güzel sanat çeşitlerimiz, edebiyatımız ve mûsıkîmiz, ilâ-ahir, her dem insanîlik vasfı ile temayüz etmiştir.

Medeniyetimiz sahip olduğumuz coğrafyalarda faklı şekillerde ve tatlarda, kendini, sakinlerinin kimlikleri olan kültür mahsüllerinde göstermiştir. Vakıa kültürel kimlikler, büyük serlevhanın altında birer alt başlıktır ve aynı kapıdan girilen medeniyet konağının odaları mesabesindedir. Bütün unsurlarıyla en halis fiillerimiz olan millî kültürümüz dahi, bu büyük konağın selâmlığı hükmündedir.

Hayâli Cihan Değer Bir Şehir. Yozgat

Şurası muhakkak, inceliği yakaladığımız Anadolu ve taht şehir İstanbul'a doğru sürekli yükselen seyir hâli, en son karar kıldığı "aşkın şeref diyarı" "Aziz İstanbul" şahikasının azameti ve büyüleyiciliği ise diğer beldelere nazaran ötelerden ötedir.

Baht şehir İstanbul'dan, ziyade nasipli Yozgat, medeniyetimizin ruh üfleyip hayat verdiği, kültür unsurlarının bütün ihtişamı ve ihtimamı ile yansıdığı, geleneğimizin farklı açılardan tadına doyum olmaz seyrinin yaşandığı ve üslûbun hükümran olduğu bir şehirdir.

Başta bu şehir olmak üzere bütün Yozgat'ın kültür hayatı, medrese, tekke, köy odaları, konak selâmlıkları ve şifahî kültürün hâkimiyetinde tebarüz etmiş bir dilbestedir. Bununla beraber Yozgat'ta, kültürün kimyasına sirayet etmiş tasavvufî bir neşve kendini kâmilen hissettirmektedir.

Hülasa!

Muazzez medeniyetimiz ve yüksek kültürümüz, "ömrün bütün ikbâlini vuslatta duyan" "cedlerin mağfiret iklimidir." Çünkü… "Elmünevvir, dâima…"

Tekkeler ve Zaviyeler

Tasavvuf, Anadolu'nun toprak olmaktan çıkıp vatan kılınmasında aşılanan bir ruhtur. Bu bakımdan Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslâmlaşmasında tasavvufun ve tarikatların derin tesiri tartışılamaz.

Türkiye tarihinin ikbâl devrinde, tasavvuf düşüncesinin tahsil ettirildiği mekân olan tekke, gönüller yapmakta, mesleğini icra etmektedir. Sanatta, edebiyatta, mûsıkîde, ahlakta, cesarette, hizmette, muhteşem eserler görülür.

Selçuklular devrinden itibaren, Dulkadırlı ve nihayet Osmanlı asırlarında Bozok, toplum yapısının tesis ve devamında en dikkate değer unsurlardan olmak üzere, tasavvuf, tarikatlar ve bunların müesseseleri olan tekke ve zaviyelerle örülmüştür.

Bugün hâlâ, Yozgat'ın pek çok köyü Tekke adıyla anılır.[1] Pek çok köyde mutlaka bir yatır veya yükseklerde bir ziyaret yeri vardır. İşte bunlar, hep o günlerden kalan birer isimsiz hatıradır.

Kitabî Bir Medeniyetin Talim Mekânı: Medrese

"Bilenle bilmeyeni bir tutmayan" muazzez medeniyetimiz, kalem ve yazı temeli üzerinde kitabî bir inşa ile ufukları kuşatmıştır. Bu sırrın hükmünce amel etmek üzere, coğrafyamızın her bir beldesi ilim müesseseleri ile kuşatılmıştır. Böylece, Bozok Sancağı'nın ve serlevhası Yozgat'ın ilimden nasibi ziyade olmuştur.

Yozgat medreseleri, şu zamana kadar ki tespitimizle köyler ve şehir merkezi olmak üzere irili ufaklı elli adetten fazladır: Tefsir ilminde ihtisas medresesi olan Demirli Medrese namı diğer Kurşunlu Medrese ve Kütüphanesi,[2] Nazırzade Medresesi, Şevki Efendi Med-

---

[1] Yozgat'ta Osman Paşa Tekkesi, Boğazlıyan'da Sırçalı Tekkesi, Çayıralan'da Aşağı Tekke ve Yukarı Tekke, ilâ-ahir, aynı adla anılan köylerdir.

[2] 1753'de Çapanoğlu Ahmed Paşa'nın daha "ağa" olarak anıldığı bir zamanda Yozgat'ta yaptırdığı Demirli Medrese, Yozgat Köyü'nün süratle bir şehir hâline gelmesinde en başta gelen amillerden biri olmuştur. Eski Yozgatlılar, Saat Kulesi'ne "Saathane" der ve kulenin yakın çevresinde bulunan her yapı, yer olarak tarif edilirken,

Mekteb-i Sultânî

resesi, Medrese Mahallesi Medresesi, bir "Hanım Sultan Vakfı" olan Hoşyar Kadın Medresesi, Züleyha Hanım Medresesi, Huri Hanım Medresesi, Kayyımzade Medresesi, Nefeslizade Medresesi, Alacalıoğlu Medresesi, Başçavuş Medresesi, Sağır Mustafa Ağa Medresesi, Cevherî Ali Efendi Medresesi, Nakipzade Medresesi, Zeynoğlu Medresesi, Damatzade Medresesi, Nadirzade Hacı İbrahim Efendi Medresesi, Divanlızade Ali Efendi Medresesi, Yozgat Cami-i Kebir Medresesi, Dârü'l-Hilâfe Medresesi, Divanlı Köyü Bozoklu Kara

"Saathane'nin dibinde" diye söylenir. Ayrıca Saathane'nin açılışı sırasında çekilen bir fotoğraf var. Demirli Medresenin önündeki küçük bahçenin duvarları Saathane'ye bitişiktir. Bununla birlikte o günleri görmüş Son Osmanlılar, hatıralarında binayı ve civarını bütün yönleriyle anlatırlardı. İşin hakikatinde de Demirli Medrese, Saathane'nin dibindedir. İşte bu "Saathane'nin" dibindeki medrese, Cami-i Kebir istikametinde hemen yanıbaşındadır. Ancak medrese binasının tarih sahnesinden çekilişi pek hazin olur. Yozgat'ın Edhemli günlerinden Demirli Medrese de nasiplenir ve kütüphanesi yakılır. Ardından medrese de ortadan kaldırılır. Yerine 1926 ile birlikte Yozgatlıların Çamlık Palas diye bildiği görkemli bina yapılır. O bile yerinde yok. Demirli Medrese'den geriye mermere hakkedilmiş mükedder bir kitabe kalmıştır ve Cami-i Kebir Türbesi'nde senelerce her nasılsa kalmışken, son zamanlarda Yozgat Etnoğrafya Müzesi'ne kaldırılmıştır. Fakat maalesef türbede sapa sağlam durmuşken, yeni yerine nakli sırasında müzeye indirilirken ucundan bir parçanın kırılmasına sebep olunmuştur. Şükür ki yazı sağlamdır.

Mustafa Paşa Medresesi ve Kütüphanesi, Hadis ilminde ihtisas medresesi olan Köseyusuflu Medresesi ve Kütüphanesi, Osmanpaşa Medresesi ve Kütüphanesi, İşleyen Köyü Medresesi, Virancek Köyü Medresesi, Kızıldağ Köyü Medresesi, Karacalar Köyü Medresesi, İncirli-i Müslim Köyü Medresesi, Ortaköy Medresesi, Topaç Köyü Medresesi, Kargalık Köyü Medresesi, Paşaköy Medresesi ve Kütüphanesi, Çöteli Medresesi, Babalı Medresesi, Şefaatlı Medresesi, Yekbas Evcisi Medresesi, Akdağmadeni Ali Efendi Medresesi, Boğazlıyan Cami-i Kebir Medresesi, Musa Efendi Medresesi, Çivi Köyü Medresesi, Köhne Medresesi, Katlıca Medresesi, Aydıncık Medresesi, Kale Medresesi, Akdağmadeni Hüseyin Efendi Medresesi, Akdağmadeni Ali Efendi Medresesi, Rumdiken Medresesi, Kozan Medresesi, Hüsbey Medresesi, Sorgun Hacı Ahmed Efendi Medresesi, Bazlambaç Medresesi, Kadışehri Medresesi, Ozan Medresesi, Çandır Medresesi, Seydiyar Medresesi.

Yozgat'ın şehir merkezinde bir tefsir ihtisas medresesi olan Demirli Medrese ve Kütüphanesi, Alacalıoğlu Medresesi, Şevkî Efendi Medresesi, Sağır Mustafa Ağa Medresesi ve Kayyımzade Medresesi ise ilk başta sayılabilecekler arasındadır.[3]

Medreselerin dışında idâdî ve rüşdiyeler de ilmiye tarihine ait müesseselerdendir. Son zamanlarda açılan rüşdiyelerle, 1895'de bir konakta açılmış Yozgat İdâdîsi[4] iken temeli 1895'de atılan ve 1901-1902 ders zamanında talim ve terbiyeye başlayan Mekteb-i Sultânî olan Yozgat Lisesi ise Anadolu ufkunun yıldızı olmuştur.

---

[3] Bkz. S. Burhanettin Kapusuzoğlu, *Yozgat Medreseleri, Tekke ve Zaviyeleri,* Ankara 1999, s. 116-152.

[4] Hicrî 1312 tarihli *Maarif Salnamesi*'nde Yozgat Mekteb-i İdâdîsi'nin hocaları kayıtlıdır: "Müdür: Mehmed Ali Efendi; Fransızca, Hendese, İnşâ ve Kitabet Muallimi: Mehmed Ali Efendi; Ulûm-ı Dîniyye ve Fârisî ve Türkçe Muallimi: Salih Efendi. Rütbe, Edirne Ruûsu; Arabî Muallimi: Hıfzı Efendi. Bursa Ruûsu; Coğrafya ve Hesâb ve Târîh Muallimi: Münhâldir. Rütbesi, Bursa Ruûsu; Hüsn-i Hat Muallimi: Âsım Efendi. Rütbesi, Bursa Ruûsu; Resim: Lütfî Efendi. Rütbesi, Bursa Ruûsu; Usûl-i Defterî ve Ma'lûmât-ı Fenniyye Muallimi: Süleyman Efendi. Rütbesi, Bursa Ruûsu; Mubassır: Abdî Efendi. Rütbesi, Bursa Ruûsu." Bkz. *Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye*, s. 750, Birinci Defa Olarak Tertib Edilmiştir, 1312 Sene-i Hicriyyesine Mahsustur, Dârü'l-Hilâfeti'l-Aliye, Matbaa-i Âmire'de Tab' Olunmuştur.

"Bir Şehir Bünyad Etmektir Hüner"

Yozgat, Anadolu'nun parlayan son yıldızıdır. Tekkelerle medreseler etrafında gelişmiş, iktisadî bakımdan hayli zengin ve ihtişamından dolayı da "Anadolu'nun Paris'i"[5] denilen mamur bir şehirdir.

Kültür dokusu, vakıflarla varlığını sürdüren müesseselerin, konak selâmlıklarının ve şifahî kültürün hâkimiyetinde tebarüz etmiştir.

Şehirde yüksek bir kültür oluşmuştur ve İstanbul'la sıkı bir bağ vardır. Yozgat Sarayı ve çok sayıda konak bulunan şehirde, konağın kendine has bir aristokrasisi vardır! Yozgat şehrine bir de bu zaviyeden bakmak lâzımdır. Yozgat Efendisi tabiri, artık sadece bir geçmiş zaman hatırasıdır…

Ne kalmıştır geriye!

Ruhî istidatların yansıdığı ve estetik bir zevkin taçlandığı eserler olan cami, medrese, köprü, konak, çeşme, saat kulesi ve mezar taşları ve kitabelerindeki şiirler ve usta ellerden çıkmış kalem güzeli hatlar, kayıp şehre ait bu kültürü yansıtan son şahitlerdir.

Şifahî Kültürün Saltanatı

Sohbet meclisleriyle hikmet zaviyesinden hayata mânâ verilirken, kuşaktan kuşağa şifahen aktarılan bilgilerin kuşatıcılığında hareket edilir.

Böylelikle yenilenerek devamlılığı sağlanan şifahî kültür, inançlar, örf ve adetler, halk hikâyeleri, âşıklık geleneği, ağıtlar, türküler, darb-ı meseller, mâniler ve nüktelerle, ilâ-ahir, hayatı tatlandırmaya devam eder.[6]

---

[5] Bu tasvir, bir şahidin beyanlarıdır: "1316 (M.1900- 1901) senesi seyahat suretiyle Yozgat'a uğramıştım. Ol vakit Anadolumuzun Paris'i olan o beldeden almış olduğum ilhamlar…" Bkz. Nevşehirli Mimar Numan Kıyat, *Edebi Abideler*, İstanbul 1938, s. 19.

[6] O meclislerden yadigâr bir irfan hazinesi, bu bahse tat katacaktır: Yozgat'ta Ramazan ayı bir hayli bereketli geçer, madden ve manen doyumsuz hazlar yaşanır. Çevre vilâyetlerden pek kıymetli âlimler şehre davet edilir, vaaz ve nasihatle

Halk Akademileri: Köy Odaları

Kültür mirasımızın irfan halkalarından olan tekke ve medrese ile de mütemmim bir cüz olan köy odaları, ana yol güzergâhları üzerinde bulunan ve büyük bey ailelerinin oturduğu bazı köylerde ve şehirde bulunan konakların selâmlıkları, kitabî bir var oluşun yanısıra şifahî kültürün dokunduğu mekânlardır.

Hanedanın odaları, misafirlerin konakladığı, yeme-içme ve barınma ihtiyaçlarını ikram makamında karşıladıkları, edebin, erkânın öğrenildiği ve öğretildiği, geleneğin yaşatıldığı ve kültür birikimimizin aktarıldığı ocaklardır.

Âlimlerin, meşayihin, güngörmüş, umur görmüş aksakallı kocaların sohbetleri ile birlikte, köy odalarında kitapla hemhâl olunur. Kur'an-ı Kerim, tefsir ve hadis kitapları, peygamberler tarihi,

---

millete farklı bir çeşni sunmaları temin edilir. Şöhretleri Osmanlı ülkesini tutmuş meşhur ve mütebahhir âlimler, şehrin eşrafı tarafından bir ay boyunca ağırlanır. Fakat bazen da gelen bu zevat-ı kiram, hiçbir davete gitmez, Demirli Medrese'de kalırlarmış. Meselâ, Çorum'dan gelen Şeyh Şiranlı Hacı Mustafa Efendi'nin (d. 1838 v. 1906) yapılan hiç bir daveti kabul etmeyip Yozgat'ta kaldığı sürede mekân olarak Demirli Medrese'yi ihtiyar ettiği hâlen anlatılır. Gene böyle bir Ramazan'da, vaaz vermek ve farklı bir çeşmeden milleti kandırmak için Kayseri'den meşhur âlim Hamurculu Osman Efendi (d. 1860 v. 1912) davetle Yozgat'a gelir. Ancak Hamurculu Osman Efendi, bakar ki, camide umduğu kadar cemaat yok. Olacak iş değil tabiî ki. Bu kadar cemaat Yozgat'ın şanına yakışır mı? Neyse, Hamurculu merhum, "Yâ Nasîb," deyip Cami-i Kebir'in kürsüsünde sohbete başlar. Birinci günün sohbeti sonunda: "Ey cemaat aklınızda olsun, sakın unutmayın. Yarın sizlere ölmemenin çaresini anlatacağım." der ve kürsüden iner. Ertesi gün, bu tembih tüm şehre yayılır. Millet haklı, kim istemez ölmemeyi. Tabiî ki merak sâikiyle, doldururlar camiyi. Hocaefendi, âdeti olduğu üzere sohbetini yapar, sohbetin sonunda: "Ey cemaat. Bu gün size ölmemenin çaresini anlatacaktım. Fakat ne çare ki vakit doldu, inşallah yarın anlatırım." diyerek kürsüden iner. Böylece Ramazan'ın son demlerine kadar gelir. Millet merakla beklemektedir, sözün ucu nereye gelecek diye. Vaaz başlamadan yine cami dolar. Ramazan'ın son günü vaazı için kürsüye çıkan Hocaefendi, âdeti üzere sohbetini yapar. Ve nihayet sohbetin sonunda, beklenen cevaba sıra gelir: "Size ölmenin çaresini anlatacaktım tâ başından. Bir türlü kısmet olmadı. Nasip bugüne imiş! Ey cemaat! Ölmemenin çaresi doğmamaktır. Bunu hiç unutmayın." deyip küsüden iner... Bu cevabın ardından, sözün sükût etme vaktidir.

Bir Mısra-ı Berceste İstifi. Hat Levhası

tarih kitapları, Ahmediye, Muhammediye, bilhassa Hazreti Ali ve Battal Gâzî cenklerinden bahseden gazâvât kitapları ve şiir mecmuaları okunur. Bunlardan başka evliya menkabeleri okunur ve anlatılır. Hele ağaların odasında, ilmî seviye daha yüksek olur; misafirler daha çok olur, misafir olarak davet edilen âlimler, askerî ve resmî erkân sohbete farklı bir çeşni katarlar.

Köy odalarında, zaman zaman misafir edilen âşıklar tarafından usta âşıkların tertip ettiği hikâyeler anlatılır, hoş sohbetlerde nüktelerle lâtif yârenlikler yapılır. Muhitin âşıkları ile diyar diyar gezen misafir âşıklar arasında âşık atışmaları yapılır, hem usta malı deyişler okunur, hem de âşıkların kendi deyişleri büyük bir dikkat ile takip edilir. Yozgat'ın âşıkları ile geleneğin büyük ustaları Karacoğlan'dan Sümmanî Baba'ya, Âşık Kerem'den Âşık Emrah'a ve Ruhsatî Baba'ya kadar pek çok âşığın deyişlerini bilen yaşlılarımız berhayattır...

Köy odalarında Dede Korkut Hikâyeleri, Battal Gâzî, Kesik Baş, Arzu ile Kamber, Hurşid ile Mahi Mihri, Ferhat ile Şirin, İncili Çavuş, Pıtıcık, Onüç yani padişahın onüç oğlunun hikâyesi, Keloğlan ve eşkiya hikâyeleri sohbet meclislerinde söylenmektedir. O muazzam hikâyeler, uzun kış gecelerinde evlerin ocak başı sohbetlerinde ak pürçekli analar tarafından yeni yetişip gelen torunlara evlâtlara söylenmektedir, hâlâ...